

A West-üstökös

Úgy jött, ahogyan egy igazi üstökösnek kell jönnie: mint egy nagyon kellemes meglepetés. Bár tudtunk érkezéséről, a Meteor 1976/1. száma is hírt adott az ígéretes kométáról, mégis meglepő volt az üstökös hirtelen megjelenése március legelején. Az üstökösök fényesség-előrejelzése akkoriban kevésbé volt megbízható, mint manapság – bár a csóvás égi vándorok napjainkban is rendszeresen szolgálnak meglepetésekkel –, és az 1973–74-es Kohoutek-fiasco után nem is volt sok bizalmunk a március 1-jére előrejelzett 0^m,8-s összfényességben. (A Kohoutek az évszázad üstököse helyett az évszázad csalódása lett, és csaknem akkora felhajtás övezte, mint később a Hale-Bopp-üstököst 1997-ben. A legoptimistább számítások szerint a Kohouteket a nappali égen is látni lehetett volna, ehelyett sokan még az esti égen is hiába keresték.) Az üstököst Richard M. West fedezte fel egy 1975. szeptember 24-i fotólemezen, melyet Guido Pizzaro készített az ESO 100 cm-es Schmidt-távcsövével. Perihélium-átmenete 1976. február 25,22 UT-kor következett be, 0,197 Csillagászati Egység naptávolságban.

Március 1-jén száraz, „hidegfrontos” levegő árasztotta el a Kárpát-medencét, a kiváló átlátszóság kiváló észlelési feltételeket ígért a másnap hajnali üstökös-vadászathoz. Álmosan szédelegtem a hajnali hidegben, aztán nagyon hamar elmúlt ez az álomság – az üstökös felkeléséig változózással múltam az időt. Az R Coronae Borealist, a CH Cygnit és más hálás változós célpontokat észleltem, kezdő változósként próbáltam összehangolni a távcsőkezelés, az égboltismeret és a térképhasználat során keletkező feladatokat. Mindezt olyan apró

gonoszságok nehezítették, mint a látómező talányos tájolása, és ha már minden sikerült, a változó is megvolt, az összehasonlító is stimmelt, akkor a jó öreg Purkinje-effektus adta fel a leckét. Mindehhez a fel-feltámadó szél alattomos támadásai járultak: a hideg fuvallatok rendre szétszórták a térképlapokat, melyeket 15–20 m-es körből kellett összeszedgetnem. Ilyen körülmények mellett nehéz elbőbiskolni. Úgy öt óra tájban elkezdett világosodni az ég alja, a város is ébredezett már, én pedig igen csak bosszankodtam, mert az üstökös sehogy sem akart életjelet adni magáról, hiába pásztáztam vélt helyét 50/250-es refraktorommal. Ebben bizonyára komoly szerepet játszott az egytagú objektív minősíthetetlen képalkotása és a kis nagyítás ellenére is elhanyagolható méretű látómező.

Már-már a „betelepülést”, a dicstelen megfutamodást kezdem el fontolgatni, amikor nagyjából kelet felé, egészen alacsonyán egy függőleges, sárgás fénygerendára lettem figyelmes. A West! Gyorsan ráirányítottam távcsövemet, és egy sejtelmes, nagyon szép üstökös mutatta meg magát, melynek fénye még az én optikai eszközőm „ellenállását” is könnyedén letörte. Teltek a percek, és bár rohamosan világosodott, de ezzel együtt egyre magasabbra hágott ez a gyönyörű West-üstökös! Egészen hajnali 6-ig tudtam nyomon követni szabad szemmel – 30 perccel később pedig már felkelt a Nap. Bár nagyon nehéz fényességet becsülni ilyenkor, de nyilvánvaló volt, hogy messze túlszárnyalta a legvérmesebb várakozásokat is, még a –2 magnitúdós összfényesség sem tűnt túlzásnak.

Négy egymást követő hajnalon sikerült megfigyelnem a West-üstököst, melynek

láthatósága egyre javult, de a fővárosi fényszennyezés mellett soha nem láttam csóvját 5–6 foknál hosszabbnak. Szerencsésebb sorsú vidéki amatőrtársaim persze teljes pompájában láthatták a Westet, Kósa-Kiss Attila például 35 fokos csóváról számolt be Nagyszalontáról (ez nagyjából 50 millió km-es csóvahossznak felelt meg). Hittük is, nem is ezt a bámulatos értéket, pár hónappal később azonban, amikor megérkezett a Sky and Telescope, benne a rengeteg kitűnő West-felvétellel, teljes mértékben hiteltadtunk amatőrtársunk beszámolójának.

A nagy fényességnek megvolt a maga oka – akkoriban épp napfoltminimum környékén jártunk, azonban épp a West-üstökös perihéliuma időszakában egy hatalmas, nagyon aktív napfoltcsoport tűnt fel, ami jelentősen befolyásolta az üstökös mag aktivitását. A nucleus persze megfizette az árat: négy részre szakadt, ami további érdekességgel szolgált az észlelők számára. (Hazánkból sajnos nagyon kevés amatőr észlelés született a mag darabolódásáról.)

A címlapunkon bemutatott felvételt német amatőr készítette: Martin Grossmann 1976. március 3-án örököltette meg a kométát 1,8/55 mm-es objektívvel, 5 perc expozíciós idővel, Kodak High Speed Ektachrome filmre fényképezve. A felvételen a látványos és rendkívül fényes porcsóvát láthatjuk; az üstökös fölötti fényes csillag az ϵ Pegasi.

A hajnali égbolt látványos üstökösével nem foglalkozott túlságosan sokat a média. Egyik országos napilapunk azonban – kissé megkésve, március 6-án – hírt

adott róla: „A West üstököst pénteken hajnalban az ország több vidékén is látták az égbolton. A 1975 N–West üstököst múlt év november 5-én az európai déli megfigyelő obszervatórium dél-amerikai állomásán Richard West csillagász figyelte meg először. Hazánk felett először március 2-án látták az üstököst. A Meteorológiai Intézet kékestetői állomásán pénteken hajnalban négy órától hat óra 10 percig követték az útját. Március 15-ig a hajnali órákban a keleti égbolton látható, utána pedig – kis távcsővel – április közepéig követhető az üstökös.”

A hazai amatőrök körében az asztrofotózás akkoriban még gyermekcipőben járt. Elsősorban a fényesebb égitestek megörökítésében jeleskedtek amatőr-csillagászaink (a Hold fotózása szinte kötelező feladatnak számított akkor is), de a hosszabb expozíciót igénylő vezetett fotók terén jelentősen le voltunk maradva a világ szerencsésebb felétől. A maiakhoz hasonló precíz mechanikákról még álmodni sem mertünk, és problémát jelentett a jó minőségű, érzékeny filmek beszerzése is, nem is szólva arról, hogy az efféle asztrofotós munkához sötét égi háttér és zavartalan észlelési körülmények szükségesek.

Ha ma tünne fel egy újabb „West-üstökös” a márciusi hajnalokon, amatőr-csillagászaink bizonyára a címlapfotónál is szebb felvételeket készítenének róla – hála az egyre terjedő digitális fényképezésnek, mely egyre több műkedvelő számára teszi lehetővé az égi jelenségek megörökítését.

MIZSER ATTILA

Csak egy százalékot kérünk!

Adószámunk: 19009162-2-43

Magyar Csillagászati Egyesület